

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ
ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI
A1 TÜRKÇE DERSİ
BİTİRME TEZİ

Öğrencinin Adı: Eylül

Öğrencinin Soyadı: Manavgat

Rehber Öğretmen: Fatma Sever

Diploma Numarası: D1129-0100

Sözcük Sayısı: 4335

Araştırma Sorusu: Necati Cumalı'nın Susuz Yaz, Öç, Kaatil ve Selim'i Anarım adı öykülerinde kurmaca gerçeklik içerisinde toplumsal düzen eleştirisini nasıl ortaya konmuştur?

ÖZ (Abstract)

TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Uluslar arası Bakalorya Diploma Programı çerçevesinde bitirme tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Necati Cumalı'nın Susuz Yaz, Öç, Kaatil ve Selim'i Anarım adlı öykülerinde anlatıcının tutumunun okurun toplumsal ve bireysel gerçeklikler üzerindeki tutumuna etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu araştırma yapılırken, ilk olarak öykülerdeki kurmaca gerçeklik ve anlatıcının bu gerçeklik karşısındaki tutumu incelenmiş, ardından anlatıcının ana sorunsalı işleyişi karşısında okurun tutumu araştırılmıştır. Öykülerdeki kurmaca gerçeklik incelenirken düzen eleştirisine toplumsal ve bireysel olarak iki farklı açıdan bakılmıştır. Sonucunda, ana sorunsalın işlenmesinde ve okurun tutumunun oluşmasında nesnel olmasına karşın, anlatıcının okuru yönlendirmede ve okurun taraf tutmasında etkili olduğuna ulaşılmıştır.

Sözcük Sayısı: 100

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
I. Susuz Yaz Adlı Öyküde Kurmaca Gerçeklik İçerisinde Toplumsal Düzen Eleştirisi	3
II. Öç Adlı Öyküde Kurmaca Gerçeklik İçerisinde Toplumsal Düzen Eleştirisi	9
III. Kaatil Adlı Öyküde Kurmaca Gerçeklik İçerisinde Toplumsal Düzen Eleştirisi	13
IV. Selim'i Anarım Adlı Öyküde Kurmaca Gerçeklik İçerisinde Toplumsal Düzen Eleştirisi ...	16
SONUÇ	19
KAYNAKÇA	20

GİRİŞ

Yapıtlarda anlatıcı, yapıtın belirleyicisi, bir anlamda kurguyu yöneten kişidir. Onun tutumu ve biçemi okuru yönlendirir. Anlatıcının nesnel tutumu, gerçekliği algılayışı ve aktarımı okurun anlam evrenini belirler. Yazarın biçemi, kendi yarattığı kurgunun aktarımında onun gerçekliğe taşınmasında değer taşıyan temel etkidir. Yapıtta kişileri, olayları, kişiler arası ilişkileri dile getirense anlatıcıdır. Okurla yapıt arasında köprü kurar da diyebiliriz.

Yapıtta gerçekliğin okur tarafından algılanması anlatıcının nesnel bir tutum içinde olmasına bağlıdır. Anlatıcı ile yazar arasında da bu bağ nesnel değer taşınmalıdır. Yazar, kendini gizlemeli, kendini anlatıcı yerine koymamalıdır. Yapıtlarda yazarın kendini okura belli etmemesi, taraf tutmaması, yönlendirmemesi anlatıcının başarısını artırır: “*Anlatıcı birçok işlev yüklenebilir. Olmuş ve o anda olan kurmaca ya da gerçek olayları anlatır. Böylece onun birincil işlevi anlatmak olur. Bu olayları yorumlamak, şu ya da bu kişi hakkında bir yargıda bulunmak, konu hakkında fikrini söylemek vb... için olaylara müdahale de edebilir.*”¹

Anlatıda, yazarın bakış açısının önemi vurgulandığı gibi bulunduğu konumda vurgulanmalıdır. Anlatıcı, elöyküsel olabildiği gibi benöyküsel de olabilir. Elöyküsel anlatımda anlatıcı her şeyi bilen kişidir. İsterse taraflı bir tutumla olayları yorumlayıp yargıda bulunabilir. Benöyküsel anlatımda ise anlatıcı birinci kişi adını kullanarak kendi başından geçen bir olayı anlatır. Anlatıcının kendisi gözlemliyormuş gibi anlatması, okurun kafasındaki gerçekliğin daha kolay şekillenmesini sağlar.

Anlatıcının gerçekliğe yakın bir şekilde yarattığı bu kurmaca ise bilimin ve toplumun gerçekleriyle paralel olmak zorunda olmadığı için yüzyıllar boyu geçerliliğini korur. Nabokov da “*Emma Bovary denen kız hiç yaşamadı; Madame Bovary kitabı ise sonsuza dek yaşayacak.*”² Sözüyle bu yargıyı desteklemiştir. Anlatıcının değindiği gerek toplumsal gerekse bireysel sorunsallar gerçeklikte geçerliliğini koruduğu sürece yapıtın kalıcılığı sağlanır.

¹ KIRAN, Ayşe ve Zeynel KIRAN. Yazınsal Okuma Süreçleri. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010.

² SUÇKOV, Boris, Gerçekçiliğin Tarihi. İstanbul, Doruk Yayınları. 2009.

Okur, bir kişinin yaşamına son veren birini, anlatıcının olayı ele alış biçimindeki neden sonuç bağlarını algılayarak suçlu ya da suçsuz görebilir. Dostoyevski'nin Suç ve Ceza adlı yapıtında Raskolnikov'u Petersburg gerçeğinde kaç okur katil, kaç okur masum olarak algılar düşünmek gerekir. İşte bu yüzden kurmacada gerçekliğin, uzamın, zamanın ve figürlerin canlanmasında anlatıcının tutumu önem taşır.

Tüm bu ortaya konan belirlemeler doğrultusunda bu tezdeki amaç; Necati Cumalı'nın "Susuz Yaz" adlı yapıtında anlatıcının işlevini araştırmak olarak belirlenmiştir. Okurun bu yolla algıladığı bireysel ve toplumsal gerçekliklerin neler olduğu bu gerçeklikler karşısında nasıl bir tutum sergileyeceği de araştırma sonucunda ortaya konulacaktır.

I. Susuz Yaz Adlı Öyküde Kurmaca Gerçeklik İçerisinde Toplumsal Düzen Eleştirisi

Susuz Yaz adlı yapıta yansıyan kurmaca gerçeklik Ege kıyılarında yazın susuzluktan çatlayan topraklarla örtülü bir köy uzamında tasarlanır. Yapıtta anlatıcı “susuz yaz” söz öbeğine ve susuzluk yüzünden çıkan çatışmalara dikkat çekmek için öznel betimlemeler kullanır. Betimlemeler sırasında anlatıcının okurun duyu organlarının tümüne seslenmesinden dolayı köy uzamı ve insanı tüm gerçekliğiyle okurun gözünde canlanır. Kurmaca gerçeklik içerisinde uzamda var olan toplumsal düzene yönelik eleştirileri anlatıcı, yapıt boyunca yanlı bir tutum sergileyerek ortaya koyar.

Köy uzamı, setlerden oluşan bir toprak yapısına sahiptir. Suyun kaynağı, Hasan ve Osman Kocabaş kardeşlere ait topraklardadır. Altta kalan diğer toprak parçalarıysa öbür küçük ekiciler arasında bölüşülmüştür. Köyde yaşayan insanlar kendini bildi bileli su kaynağından çıkar, aşağı arklara doğru setlerden akar, köyün meydanındaki havuzu doldurur. Havuzun dolmasından sonra da köydeki alışılmış düzene göre herkes bahçesini, tarlasını sular. “Havuz” ve içindeki su, köy yaşamında can noktası olarak nitelendirilir anlatıcı tarafından. Yapıtta, “susuzluk”, aslında anlatıcı tarafından çaresizliği, o uzamdaki insanların birey-doğa çatışmasını, buna bağlı olarak da yaşadıkları birey-birey ve bireyin iç çatışmalarının neden-sonuç ilişkisini ortaya koymak için ele alınır.

Anlatıcı, suya bağlı yaşamda insanların yazgıya boyun eğişlerini, tarıma bağlı olarak yaşamlarını sürdüren uzam insanlarının adeta yaz-kış su sesine, suyun akışına, siddetine göre psikolojilerini ortaya koyar. Anlatıcının gerçekçi süsten uzak ve doğrudan aktarımıyla okur, uzamdaki insanların çaresizliğini, sabırsızlığını, açlık korkusunu, gelecek kaygısını, yazgıya bağlı yaşam algısını fark eder. Onlarla özdeşim kurması böylece kolaylaşır:

“Yaz ilerledikçe suyun havuzda hangi yüksekliğe vardığını sık sık yoklayan ekicilerin huyu değişir. Su azaldıkça, adamların sabırsızlığı, öfkesi artar. Suyun başında oynadığını gördükleri bir çocuğu, yakalayıp dövmek için, önlerine katıp kovaladıkları görülür; sığırlarını sulamak isteyen sığirtmaçlarla kavgaya tutuştukları olur. Suyu zamansız bahçelerine çeviren komşular arasında sık sık ağız dalaşları çıkar”(Cumalı,2009:9).

Anlatıcı, Hasan Kocabaş'ın ruhsal durumunu okura yansıtmak için figürün iç çatışmalarını yansıtır. Figürün iç monologları, her gece uyumadan önce kendisiyle baş başa kaldığında ortaya çıkar. Hasan Kocabaş yastığa kafasını koyduğunda aklına ilk olarak köy hayatını derinden etkileyen su meselesi gelir. Hasan önceleri köydeki diğer insanların suyunu aldığını onların geçimlerini sıkıntıya soktuğunu ve köylülerin ona tavır aldığını düşünür fakat sonraları her gece tüm suyu kendi bahçesinde toplayan havuzun gerekliliğine kendisini inandırır. Verdiği kararla ne kadar haklı olduğunu düşünür ve kendini kandıran bahaneler bulur. Su, onun toprağından çıktığı için kendi malı olduğunu, suyu diğer köylülerle paylaşarak hiçbir kar sağlamadığını ve bu havuzu yaptırarak ne kadar akıllıca bir iş yaptığını düşünmeye başlar. Su meselesine kendini ikna ettikten sonra aklına ölen karısı, yalnızlığı gelir fakat daha sonra yan odada kardeşi ve onun karısı Bahar'ın seslerini duyması Hasan Kocabaş'ın cinsel güdülerini tetikler. Kendi yalnızlığı ve bu çiftin cinsel hayatı Hasan Kocabaş'ın sapkınlığını ortaya çıkarır. Kendi kardeşinin karısına duyduğu engellenemez bir duygudur. Geceleri yatmadan önce Bahar'ın vücudunu, onunla bir şeyler yaşamayı hayal eder durur: *“Bütün gün, eğile kalka çalışırken gördüğü, incecik beli, canlı göğüsleri, besili kısraklar gibi dolgun kalçaları ile Bahar'ın görüntüsü geldi, göz kapaklarının içinde karısının görüntüsünün yerini aldı”* (Cumalı,2009:10). Bahar'ı düşünürken suyun sesini duymasıyla aklına yine su meselesi

gelir, kafasını karıştırır ve uykusuz geceler geçirmesine sebep olur. Aslında Hasan büyük bir iç çatışma içindedir. Yaşanan bu iç çatışma Hasan'ın kişilik özelliklerine ait ipuçları da sunar. Hasan, her olayda kendini sağlama alan kendini haklı çıkartacak gerekçeler uyduran bir yapıdadır. Bencil, başka bir deyişle hem kurnaz hem de kendinden başkasının hakkını yok sayan bir kişilik yapısındadır.

Diğer bir iç çatışma köylülerin içinde gerçekleşir. Yine suyu aklına takan köylüler uyumakta güçlük çeker. Özellikle, bahçesi havuzun hemen alt başında kalan Veli Sarı yıllardır duymaya alışık olduğu suyun huzur veren sesini artık duymaz. Su sesinin eksikliği Veli'nin içinde bir isyanın oluşmasına, Hasan Kocabaş'tan geçimini sağladığı tek şeyi elinden almasından dolayı nefret etmesine sebep olur. Veli bir yandan içindeki çaresizliği, isyanı bastıramayıp Hasan Kocabaş'a çıkmak ister, bir yandan da karısının onu durdurmasına razı olur fakat gündüz olup da diğer köylülerle dertlerinin ortak olduğunu görünce haklı olduğunu görür. Ne yapsalar da Hasan'la uzlaşamayan köylüler tek çareyi kanunlara başvurmakta bulurlar. Köylülerin suya olan ihtiyaçları karşısındaki çaresizlikleri, sonuna kadar haklı olduklarına karşı inançları, bu hayati meseleye karşı azimleri, hakime dertlerini anlatmalarına olanak sağlasa da, kanunlar tapu mülkiyetine önem verir ve suyun tamamen Kocabaşlara ait olduğu kanıtlanır. Yasaların insani açıdan gözden geçirilmesi gerçeği yapıtta örtük ileti olarak okura sunulur:

“Tarafların tapuları, geldileri de incelenerek yerine uygulanınca anlaşıldı ki, Kurtuluş Savaşı'ndan önce bütün bu yerler tek bir Rum'un malıydı. Eskiden Rum'un tek başına sahip olduğu çiftlik, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Kocabaş'larla öbür küçük ekiciler arasında bölüşülmüştü (Cumalı,2009:23)”.

Hukukun bile dertlerine derman olamamasıyla anlatıcı, okurun kafasında adaletin yerinde olup olmadığıyla ilgili soru işareti bırakır. Bir yanda tapulu bir arsa, bir yandaysa tek geçim kaynakları elinden alınan çaresiz köylüler vardır.

Sözde adaletten aldığı cevapla yetinmeyen Veli, uykusuz geceler geçirmeye düşünceli haller içinde olmaya devam eder ve en sonunda su meselesini kendi yöntemleriyle çözmeye karar verir fakat bir gece gizlice Hasan'ın bahçesine girmesi hayatına mal olur. Veli'nin bu adaletsiz sömürü düzenine ayak uydurmayı başkaldırışı ölümüyle son bulur. Anlatıcı, haklının hakkını aramasının sonuçsuz kalışını, haksız düzenin değişmez bir döngü oluşunu vurgular.

Anlatıcı, köyde yaşayan insanların haklarını arama mücadelesinde Osman Kocabaş'ın tutumuyla merhameti bağdaştırır. Su kendi bahçesinden çıkarsa da, köylüler ağabeyi Hasan Kocabaş'la kavgalı olsa da o, haklının yanında durmayı tercih eder ve köylüye yardımcı olur. Yapıtta, Osman Kocabaş ile vicdanlı ve onurlu insanı temsil eder. Bencil, hırslı, yalancı ve kurnaz ağabeyi Hasan Kocabaş gibi ezen kişi olmak yerine bir orta yol bulmayı tercih eder. Bu yüzden de ağabeyi Hasan Kocabaş, Veli Sarı'yı öldürdüğünde suçu üstlenen ve asıl suçlu yerine hayatını hiçe sayarak hapse giren yine Osman olur. Bu olayla anlatıcı, adalet kavramını okura bir kez daha sorgulatır. Hasan, tüm çıkarları doğrultusunda Osman'ı kandırarak suçunu onun üstlenmesini sağlar. Ekonomik açıdan aileyi kendisinin ayakta tuttuğunu, Osman'ın askere gideceğini öne sürerek ve Osman'a sürekli harçlık yollayacağını, Bahar'ı rahat yaşatacağının vaatlerini vererek Osman'ın suçu üstlenmesini sağlar. Hasan, kendi suçunu kabullenmeyip kardeşini boş yere yıllarca hapiste yaşatacak kadar bencilken, Osman ağabeyine duyduğu saygıdan, insaniyetinden ödün vermeyecek kadar yardımsever ve duyarlıdır. Anlatıcı, okura kardeş olacak kadar yakın bu iki bireyin o denli farklı özelliklere

sahip olmasıyla kutupluluk ilkesini yansıtır: “*Aralarında Hasan’ın kötülüğü, Osman’ın iyiliği üstüne bir iki konuşma geçti*” (Cumalı,2009:26).

Osman, hapse girdikten hemen sonra Hasan’ın Bahar’a karşı dizginlenemez tutkusu baş gösterir. Anlatıcı, Hasan’ın bu tutumu ile cinsellik ve köy uzamında kadına bakışı eleştirir. Hasan, kardeşine eşini koruyacağına dair verdiği sözü tutmaz, üstelik Bahar’a “*Mülkiyet kimin elindeyse sahibi odur.*” düşüncesiyle yaklaşır. Kadına bakış açısı toprağa bakışından farklı değildir. Ona göre sahipsiz kalan kadın, el konacak toprak gibidir. Okur, Hasan’ın sapkınlığından kadının değersizliğini, toplum tarafından sadece cinsel bir nesne olarak görüldüğünü anlar. Hasan, başlarda Bahar’a bu sapkınlığını belli etmemeye ve güvenini kazanmaya çalışır: “*Hasan arada bir yanında, Osman’ı harçlıksız bırakmayız, sık sık ararız, evvel Allah malımız bizi kimseye muhtaç etmez, gibi sözler ediyordu. Kadının duyduğu dinlediği yoktu*” (Cumalı,2009: 52). Bahar’ın kaynına karşı umursamaz tavrı Hasan’ı sinirlendirir ve gerçek düşüncelerini ortaya koyar: “*Dişleri arasından: “ Kahpe!” diye mırıldandı: “Madem öyle, kocasının dönmesine dokuz yıl var! Dokuz yıl elimdesin! Gösteririm ben sana ne kadar namuslu olduğumu!”*” (Cumalı,2009:53). Hasan, kafasında Bahar’ın güvenini kazanmak, ona iyi yüzünü göstermek için planlar yapıp durur. Yargıtay kararı kesinleşip Hasan’ın suçsuz görüldüğü kesinleşene dek söz verdiği gibi ona harçlığını düzenli bir şekilde yollar. Osman’ın cezasının kesinleşip hapisshaneden çıkamayacak durumda olması Hasan’ın çok önceden planladıklarını hayata geçirmesini kolaylaştırır. Osman’ın Bahar’a yazdığı mektupları vermez, iletişimlerini koparır. Tüm bu kurnazlıkları planladıktan sonra artık Bahar’ı tamamen ağına düşürmek için Osman adlı bir mahkumun ölüm haberini duyunca o Osman’ın kendi kardeşi olduğunu ileri sürer ve Bahar da dahil olmak üzere tüm köylüyü kandırır. Artık Osman tehlikesini ortadan kaldırdığına göre, Bahar onundur. Yapıtta

anlatıcının karakter aracılığıyla okura sunduğu bir toplumsal gerçeklik daha bulunur: kadın, ancak kendisine bakanın ve besleyenin hükmü altındadır, güçlü erkeğe karşı çıkmak onun için imkansızdır. Kocasının döneceğinden ümidini kesince Hasan'ın dayatmalarına teslim olur. Anlatıcı Bahar figürü ile çaresiz kırsal kesim kadını okura yansıtır. Erkeği yanında olduğu sürece kadın güven altındadır. Köy uzamında bireysel kimliğinden, bireysel farkındalığından söz edilemez. O uzamda kadında muhtaçlık söz konusudur. Gönlü olmasa da toplumsal ve bireysel dayatmalara hedeftir.

Hasan Kocabaş, günler geçtikçe Osman'sız hayata o kadar alışır ki ölüm haberinin doğruluğunu ister fakat mahkeme sırasında tanıştığı biriyle karşılaşması ve Osman'ın sağ olduğunu öğrenmesiyle huzursuz olur. Yeniden iç çatışmaları başlar. Anlatıcı bu çatışmayla okura, karakterin korku, endişe, biraz da pişmanlık duygularını hissettirir. Osman'ın sağ olması Hasan için beklenmedik bir durumdur çünkü kendi uydurduğu yalana kendi de inanmıştır. Genel seçimlerin ardından af çıkmasıyla Osman'ın geleceği günü hesaplar ve içi içini yemeye başlar. İçinde bulunduğu durumu haklı çıkarmaya yarayacak yalanlar düşünür, yaptıklarını lehine çevirmeye çalışır daha önce defalarca yaptığı gibi:

“Osman'ın geleceği günün yaklaşması, bir süredir düzenine giren uykularını yeniden kaçırdı. Artık Osman'ı arayıp sormanın, harçlık göndermenin zamanı geçmişti. Kendi durumunu Osman'a karşı sağlamlaştıracak yollar aramaya başladı. Önce Bahar'ı nikahladı. Mahkemenin geri verdiği çiftesini kendini korumak için yeter görmedi; sağdan soldan araştırdı, toplu bir tabanca satın aldı. Osman'ın çıkıp geleceği günü, içine sıkıntı, alınına ter basarak bekledi”
(Cumalı,2009:66).

Osman gerçekleri öğrenince tek çarenin ağasını öldürmek olduğuna karar verir. Bir yandan kendi suçunu öz kardeşine atıp onu hapse sokacak, ardından karısıyla birlikte olan bir ağabey, diğer yandan tüm saflığıyla ağam dediği kişiye güvenip onu korumaya çalışan bir kardeş. Tüm olanların ortaya çıkmasıyla da birbirini öldürmekle tehdit eden iki öz kardeş aile ilişkilerinin sahteliğini temsil eder. Okur, bu sefer karakterlerle aile içi ilişkilerin eleştirisine tanık olur. Yapıtın, okura korku, endişe ve şaşkınlık yaşatan sonu anlatıcı tarafından her ne kadar ezilse de Anadolu kadınının cesaretini, sevdiği için kendini feda edişini vurgulanmak için tasarlanmıştır, denilebilir.

Yapıt, kurmaca gerçeklik içerisinde Susuz Yaz adlı öyküsüyle toprak mülkiyeti, kadın sorunsalı, adalet olgusu, çıkar ilişkileri, vicdan ve vicdansızlık olgularına eleştiri getirmiş ve okura bunlara yönelik örtük iletiler sunmuştur. Tasarlanan figürler aracılığıyla toplumsal düzensizlik ele alınır. Adaletin çare olamadığı su yoksunluğu köylüyü birbirine düşürür, birbirinin malına saldırarak, sonucunda bir cana kast edilecek bir hale sokar ve bu çatışmalar arasında Osman Kocabaş, kadınından, mutluluğundan, toprak üzerindeki hakkından olur. Anadolu'da küçüğün büyüğe tabi olması ve kadına bakış, kadının cahilliği ve çaresizliği sebebiyle hakkını arayamayışı ve su, toprak paylaşımındaki adaletsizlik öyküye yansır.

II. Öç Adlı Öyküde Kurmaca Gerçeklik İçerisinde Toplumsal Düzen Eleştirisi

Öç adlı öyküde Anadolu'da kadına, evliliğe ve namusa bakış ele alınır. Genç bir kız olan Hacer ve köyün delikanlısı Şerif Ali'nin gizliden gizliye yaşadıkları aşkla köy uzamında evlilik dışı ilişkilerin toplum tarafından algılanışı eleştirilir. Hacer'in, annesi Gülsüm Kadın'dan ve diğer köylülerden çekinerek camdan Şerif Ali'yi izlemesi, Şerif Ali evin önüne

geldiği zaman hiç konuşmadan sadece bakışarak ve gülüşerek anlaşmaları aile ve toplumun duygulara karşı baskıcı tavrını gösterir:

“ Hacer, ona evin içerisinde birisinden çekindiğini anlatan işaretlerle karşılık veriyor, pencereyi açmıyor, ama taranmasını uzattıkça uzatıyordu. Bu yüzden Hacer odada yalnız mı değil mi bir türlü kestiremeyen delikanlı, ne yerinden ayrılabilir, ne de aşırı bir harekette bulunabiliyordu (Cumalı, 2009:71)”.

Hacer, her ne kadar baskıcı bir aile kızı gibi görülse de aslında toplumun ahlak anlayışından uzaktır. Hem Şerif Ali'yle arasındaki ilişki hem de küçüklüğünden beri erkeklere karşı tutumu bu durumu kanıtlar:

“Sonraları, on altısına kadar, samanlıkta, harmanda, avlu duvarının gerisinde, kızını bazen kendisinden küçük, bazen kendisinden büyük oğlanlarla sık sık yakalamış durmuştu. Her seferinde dövmüş, azarlamış, ahıra, samanlığa kapatmış ama kızının oğlanları peşine takıp sürüklemesinin önünü alamamıştı” (Cumalı,2009:78).

Yapıtta verilen bu kesit aynı zamanda Gülsüm Kadın'ın Hacer'e karşı baskıcı tutumunu kanıtlar fakat gösterdiği bu sert tavır Hacer'in davranışlarında bir fark yaratmaz. Tam tersine annesine karşı bir kin beslemesine, hatta dediklerinin tam tersini yapmasına yol açar. Şerif Ali'ye karşı bağlılığı da annesinin sözünden çıkma gereği duymasındandır.

Şerif Ali ise yine toplumun ahlak sınırlarının dışında bir figürdür. Zamanında evli kadınlarla birlikte olmuş, birçok genç kızla ilişki yaşamış ve bu yüzden dayak yemiştir. Şerif Ali'nin bu çapkın tavrı tüm köy tarafından bilinir ve bu yüzden köylülerin gözüne ona karşı bir damga

vrulmuştur: “Şerif Ali ise, bıyıkları ilk terlediği günden beri, kimi kocalı, kimi kocasız, kimi kocası gurbette kadınların, kimi de yetişkin kızların ardından koşar dururdu” (Cumalı,2009:79). Evli kadınların da Şerif Ali’yle ilişkiye girmesi onları değil sadece Şerif Ali’yi suçlu gösterir. Bu tutum, köyde kadının hiçbir güce karşı koyamaz ve çaresiz olduğuna dair bir inancı ortaya koyar. Bu yüzden Hacer, annesi tarafından bir şekilde zapt edilmek ve korunmak zorundadır. Şerif Ali de, Hacer de toplumun ahlak değerlerinin dışında olsa da onun erkek oluşu bu durumu daha kabul edilebilir kılar. Şerif Ali’nin halkın zihninde unutulup giden evlilik dışı ilişkileri bir şekilde sineye çekilir. Köylüler, Şerif Ali’nin zamparalığını kanıksar ve göz yumar. Durum erkek figür için böyleyken, henüz genç bir kız olan Hacer sürekli kısıtlanarak yaşamını baskı altında geçirir. Kadına ayrı, erkeğe ayrı tutum toplumsal cinsiyet sorunlarını okura yansıtır.

Gülsüm Kadın, kızı Hacer’in Şerif Ali’yle evlenmesini engellediği gibi kızının evleneceği kişiye de kendisi karar verir. Hacer’i istemeye gelen Şerif Ali’nin ailesini reddederken, kızının Kerim Kahya’nın oğluyla evlenmesini ister çünkü Şerif Ali amaçsız, işsiz, üstelik ahlaksızken Kerim Kahya’nın oğlu mal mülk sahibi biridir. Anlatıcı bu zıtlıkla, Gülsüm Kadın için evlilik algısının sadece maddiyattan ibaret olduğunu gösterir. Duygular, istekler Gülsüm Kadın için yeterli ve gerekli değildir. Önemli olan kızını kendi istediği erkekle evlendirebilmektir. Gülsüm Kadın’a göre işin en doğrusunu sadece kendi bilir ve kızı adına bu kararı alırken Hacer’i dinlemez. Kadın evlenip tüm yaşamını birlikte geçireceği adamı seçmekte söz hakkına sahip değilken erkek, varlıklı olduğu sürece evleneceği kadını seçmekte özgürdür. Böylece evlilik sadece zengin erkeğin görüp beğendiği ve kızın ailesinin uygun gördüğü iki kişi arasında gerçekleşebilir.

Hacer ve Şerif Ali'nin ilişkisi bu denli engellenmeye çalışılırken Hacer, Şerif Ali'den kendisini kaçırmamasını ister çünkü kendi kalbi de Şerif Ali için atmaktadır ve onunla evlenmeyi ister. Şerif Ali Hacer'i kaçırmaktan korkar çünkü yakalandığı takdirde sonu ya ölüm ya haptir. Hacer içinse kaçırılmak, Şerif Ali'nin cesaretinin ve gücünün göstergesidir. Böylece Şerif Ali hem kendini Hacer'e kanıtlamak hem de aralarındaki engelleri ortadan kaldırmak için Hacer'i kaçıırır. Kaçarlarken arkalarından ne olacağına dair hiçbir fikirleri yoktur.

Şerif Ali'nin kızını kaçırdığını öğrenen Gülsüm Kadın iyice sinirlenir. Tek başına sahip olmak zorunda olduğu Hacer'in, namusun elinden gittiğini düşünür. Bu yüzden Hacer'in erkek kardeşi Ömer'den Şerif Ali'yi öldürmesini ister: “ *O namussuzun leşini serip dönmezsen ana deme bana! Anladın mı? Ana deme! O rezilin bağırsaklarını önüne dökmeyen dönersen, kapım ölünceye kadar kapalı sana! Hadi, koş*” (Cumalı,2009:118). Şerif Ali'nin ailesi eli kolu bağlı oturup erkeğe söz geçiremezken, kızın ailesi kanının son damlasına kadar namusu için savaşmak zorundadır. Namusu temizlemek ailenin erkeklerinden birine düşer ve her ne pahasına olursa olsun o kan kızın ailesinin erkeklerinden biri tarafından erkeğin ailesine ödetilir. Ömer, eline zorla tutuşturulan silah ve kız kardeşinin namusunu kurtarmanın verdiği erkeklik duygusu ile Hacer ve Şerif Ali'nin peşine düşer. Köyden uzaklaşırken kendisini ve ailesini geçindirmek için okumak ve aynı zamanda çobanlık yapmak zorunda olan Mahmut'la karşılaşır. Mahmut, Şerif Ali'nin erkek kardeşidir. Ağabeyinin aksine ailesinin umududur, onlar için çalışır ve çabalar. Ömer yanına geldiğinde Hacer'le Şerif Ali'yi sorar fakat Mahmut onları görmesine rağmen yalan söyler, görmediğini söyler. Bunun üzerine yerde kardeşinin tarağını gören Ömer, Mahmut'un yalanını anlar ve

ona ateş eder. Hiçbir suçu olmayan Mahmut'un hayatına kıyılır. Hacer ve Şerif Ali'nin aşkı seçişlerinin kurbanı Ömer ve Mahmut olur.

Öç adlı öyküyle, anlatıcı toplumsal ahlaksızlığı ve toplumun ahlaka bakış açısını sorgular. Erkekle kadına toplum tarafından dayatılanlar farklılık gösterir. Kadın, belli sınırlar içerisinde baskıyla büyütülürken, erkek gönlünün istediği şekilde yaşar. Toplumda namus, sadece kadını bağlar. Toplumsal açıdan eleştirilen bir diğer olguysa töredir. Töre kavramı, olanlarla alakası olmayan, para kazanmak için canını dişine takan Mahmut'un ansızın vurulmasıyla okura yansır. Okur, böylece köy uzamındaki haksız toplumsal baskı ve dayatmaları sorgular.

III. Kaatil Adlı Öyküde Kurmaca Gerçeklik İçerisinde Toplumsal Düzen Eleştirisi

Kaatil, toplumun yalnız, terk edilmiş, hiçbir suçu olmayan savunmasız çocuklara karşı tutumunu İzmir Urla uzamı sınırlarında inceler. Anlatıcı, öyküye avukatın hayat karşısındaki algısını ve bezmişliğini sunarak başlar. Avukat, sabahtan akşama kadar birçok duruşmaya girerek, canını dişine takarak çalışır. Bu yorucu çalışma hayatının yanı sıra avukat, sömürü düzenine bir şekilde karşı çıkmaya çalışır. Dönemin diğer memur ve politikacılarının çıkarıcı tavırlarını kabul etmek istemez ve Urla'da bulunduğu sürece onlarla aynı ortamda bulunmaktansa kendi halinde topluluklara katılmayı tercih eder: *“Kendilerini etraftan üstün gören küçük memurlar ya da durmadan bir başkasının kuyusunu kazmak için uğraşan ilçe politikacılarıyla düşüp kalkmaktansa, avukat, Urla'da kaldıkça onların küçük arkadaş topluluğuna katılmaktan hoşlanırdı”* (Cumalı,2009:178). Avukat, herkes gibi düzenin bir parçası olmak yerine kendi görüşünü ortaya koyarak toplum gerçeğinin farkına vardığını

gösterir. Ahlaklı, alçak gönüllü oluşu ve mesleği itibariyle avukat karakteri, öyküde adaleti simgeler.

Avukatın yine bezmiş bir şekilde davadan çıktığı bir günde yanına odak figür olan Abdi'nin tanıdıklarından biri gelir. Avukat ve genç arasında geçen diyaloglar okura Abdi hakkında bilgi verir. Abdi, küçük yaşta annesi tarafından terk edilir ve babası ırgat olduğu için ona zaman ayıramaz. Bu sebeple Abdi, tek başına büyüyen bir çocuktur. Sahipsiz kalışıyla Abdi, küçük yaşta içkiye ve sigaraya alışır, birçok kişi tarafından emirlere ve sebepsiz yere şiddete maruz kalır. Zorlu geçirdiği çocukluğuna rağmen Abdi, büyüdükçe iyinin kötünün farkına varır ve sessiz sakin, akli başında biri olur. Abdi içine kapanıktır, herkes onu tanır fakat hiç gerçek bir arkadaşı yoktur: *“Topal ayağıyla gelen otomobillere doğru koşarken düşecek olsa, çelme taksalar, kalkarken yine gülerdi. Herkese, büyük küçük herkese gülerdi. Sonra sonra büyüdükçe, iki üç yıldır, akli erdikçe herkesten uzak durmaya başladı”* (Cumalı,2009:183). Hep düşünceli bir tavır içerisinde, çalışarak kendi hayatını kazanmaya çalışır. Üstelik Abdi'nin topal oluşu, duygusal eksikliklerinin yanı sıra, fizyolojik bir eksikliğini de gösterir.

Abdi'nin tanıdığıın avukatla konuşma sebebi Abdi'yi hapisten kurtarmak için yardım istemektir. Abdi katil olmuştur, kahvede bir adamı demirle kafasına vurarak öldürür fakat aslında cinayet görüldüğü kadar basit değildir. Cinayetin asıl sebebi yıllarca olanları içine atan Abdi'nin patlamasıdır: *“Sadece itilmek , sövülmek değil ki kaatil eden Abdi'yi! Üç yaşından akli başına geldiği güne kadar çocuğu sakat eden, ırzından eden, rezil edenlerin yaptıkları ne olacak? Abdi o demiri onların hepsinin başına birden indirdi”* (Cumalı,2009:188). Abdi her ne kadar büyümüş, akli başına gelmiş olsa da toplumun baskılarına dayanamaz ve tepkisini gösterir. Bu cinayet, birey-toplum çatışması sonucu ortaya çıkar. Abdi'nin çocukluğu ve cinayetin ilişkisi maliyecinin şu sözleriyle kanıtlanır:

“Abdi üç yaşındaydı, bizim sokakta otururlardı, anası vurdu kışına bir tekme, çocuğu sakat, topal bıraktı, sonra da hovardasıyla basıp gitti. Babası desen ırgat, birgün onun tarlasında birgün bunun! Çocuk kapıların önünde, onun bunun elinde kaldı. Yedi yaşında babası gevrek satsın diye bir fırıncının yanına yerleştirdi bunu! Fırıncının huyumu bilmeyen yok! Bu fırıncıya hem gevrek sattı, hem de... Gerisini söylemeyeyim” (Cumalı,2009:184).

Bu sözlerle, katil damgası vuruluan Abdi'nin, çocuğa yönelik cinsel saldırıya uğradığı anlaşılır. Bir bilenin de bu olayı Abdi'yi rezil edecek şekilde kahve uzamında dile getirmesiyle Abdi, yılların da birikimiyle tahrik olur ve bu kişinin katili olur. Yıllardır kimse Abdi'yi koruyup kollamadığı için, Abdi, en sonunda düzene karşı çıkar. Anlatıcı böylece kimsesiz çocukların maruz kaldığı olayları, toplumun bu çocuklara bakış açısını ve olanlara göz yumuşunu kurmaca içerisinde işler.

Abdi'nin çocukluğunun birtakım kişilerin ağzına sakız oluşu, her ne kadar olanları sineye çekmiş gibi görünse de Abdi'nin erkekliğine dokunur. Toplumda cinsiyeti yüceltilen erkeklerden beklenen taşkın, kavgacı ve egosu yüksek tavırlar başlangıçta Abdi'de görülmez ancak kahvede geçen olay onu cinayete kadar sürükler. Öykünün sonlarında avukatın yardımsever ve babacan tavrı serdeki erkekliği ortaya çıkan Abdi'yi ikna edemez çünkü o artık hiç olmadığı kadar cesur ve erkektir. Anlatılanların üstüne avukat Abdi'yi hapisaneden çıkarmak için yanına gitse de, Abdi durumdan memnundur hatta işlediği cinayetten gurur duyar: *“Nasıl anlattılarsa öyle oldu! dedi. İndirdim başına demiri, canını cehenneme gönderdim çingenenin! Yok başka anlatılacak yanı” (Cumalı,2009:190).* Abdi, bu cinayet sayesinde toplum nezdinde yeniden saygınlık kazanacağına inanır. Anlatıcı, kurmacanın bu bölümüyle toplumda kaybettiği onurunu, erkeklik gururunu işlediği suçla geri kazanmaya

çalışan erkeklere vurgu yapar. Okura bir suçun bireye nasıl saygınlık kazandıracağını sorgular.

Kurmacayla eleştirilen diğer kavramlar adalet ve hukuktur. İşlediği cinayetle kanunlar karşısında suçlu sayılan Abdi hapse girer fakat öykü boyunca okur, kafasında “Gerçekte suçlu olan kim?” sorusuna yanıt arar. Anlatıcı öykü boyunca, olayları tetikleyen bir kişinin öldürülmesi ile Abdi’nin küçüklüğünden beri ezilen, hor görülen ve en sonunda baskılara dayanamayıp kendini korumak için işlediği cinayetle suçlu sayılması arasında çelişki yaratır.

IV. Selim’i Anarım Adlı Öyküde Kurmaca Gerçeklik İçerisinde Toplumsal Düzen Eleştirisi

Selim’i Anarım adlı öyküyle, Selim figürünün karakteri, kimseye aldırmandan hayata tutunuşu, kendi amaçlarını gerçekleştirebilmek için canını dişine takışı anlatılır. Öykü, Selim’in aldığı tarlanın yer bildirim ve tapusuyla ilgili çıkan sıkıntıdan dolayı bir avukatla görüşmesiyle başlar. Öykünün sonuna kadar da anlatıcı, avukatın bakış açısından Selim’i anlatır. Selim, yazıhaneye elinde çiçeklerle girer. Avukat, çiçeklere gerek olmadığını, zahmet ettiğini söylese de, Selim için getirdiği çiçekler zahmet değil bir zevktir. Selim, her ne kadar durumu çok iyi olmasa da elindekini etrafıyla paylaşır ve getirdiği bir çiçek de olsa bunu esirgemez, vericidir. Eli boş geleceğine odanın havasını açacak bir demet çiçekle gelmesi onu mutlu eder, bunu kendine görev bilir. Yazıhaneye geliş amacı tapu davasıyla ilgili bilgi almak olsa da bunu açıkça dile getirmez. Hemen işe girmek yerine avukatla sohbet etmeyi seçer. Anlatıcı, Selim’in bu davranışıyla ne Selim’in düşünceli ve ince tavrını ortaya koyar. Zaten sonrasında asıl geliş amacının avukatı sorguya çekmek değil, her şey yolunda mı diye kontrol etmek olduğunu belirtir.

Davada söz konusu olan tarlayı Selim yıllar önce zorla kenarda biriktirdiği parayla alır. Tarlayı ilk aldığında sürülecek halde değildir. Tarla sahibi dahil, kimse Selim'in tarlayı neden aldığına anlam veremez fakat Selim ve karısı canla başla çalışarak tarlayı sürülecek hale getirirler. Nitekim tarlanın şimdiki durumu çok sağlıklıdır. Kısır denilen araziye cennete çevirirler, kuru toprağa can verirler. Anlatıcı, tarlanın bu değişimi ile Selim'in çalışkan ve mücadeleci ruhunu yansıtır. Selim'in betimlemelerinden de emeğinden izler taşıdığı anlaşılır: *“Boğum boğum nasırlı, kütleşmiş parmaklarıyla çiçek demetini çözmeye başladı”* (Cumalı,2009:280). Selim, amacına ulaşmak için etraftakilerin alaylarına aldırmaz etmeden tüm kararlılığıyla karısını da yüreklendirir ve ona da örnek olur: *“Sen etrafın güldüğüne bakma! Onlar babadan dededen kalma hazır tarlaya konmuşlar sana bana gülerler elbet”* (Cumalı,2009:282).

Çalışan, kaytarmayan, işten kaçmayan ve fazlaca özverili insanlar toplumda diğerleri tarafından küçük görülür, eğlenmeyi, güzel zaman geçirmeyi bilmemekle suçlanırlar. Selim de sık sık böyle ithamlara uğrar. Birkaç yıl sonra avukatla Yalıkahveler uzamında bir kahvede karşılaşmalarında hiç oyun bilmediğini söylemesi kahvede zaman geçirmediğini gösterir. Bunun üzerinde köyün yerlisi Ulamışlı Ali, Selim'i aşağılar: *“Varsa yoksa çalışsın! Öküz gibi, inek gibi çalışsın! Onun bunun beğenmediğini bedavaya alıp adam etsin”* (Cumalı,2009:285). Selim bu hakaretlere rağmen Ali'yi alttan alır, sessizliğini, olgunluğunu korur. Böylece köylü için çalışmanın, istediğine ulaşmanın bir değeri olmadığı, kahvede zaman geçirmenin kolay geldiği anlaşılır. Selim ise hayatta ulaşmak istedikleri uğruna emek harcamayı tercih eder. Bu doğrultuda anlatıcı kurmacada, amaçları karşısında farkında bir birey yaratır.

Selim, başkalarının tarlalarında çalışmanın, tek bir dikili ağacı olmamasının ne demek olduğunu iyi bilir. İster ki karısıyla kendilerine yetecek kadar dünyalıkları olsun ve insanlar ona hak ettiğini vererek onu takdir etsin : *“Ne bileyim, biri geçerken tarlamın önünden, burası gendi, kovalıktı, su basardı, Selim açtı, Selim adam etti bu tarlayı desin arkamdan yeter bana... Başka nemiz var bu dünyada adımız anılacak”* (Cumalı,2009:285).

Avukatın : *“Yurdumuzun neresinde işlenmemiş bir parça toprak, gen bir tarla görsem seni anarım! Selim olsa, derim, bu tarla Selim’in eline geçse”* (Cumalı,2009:286) ifadesiyle Selim’in toplumun aklına kazındığı anlaşılır çünkü Selim ve gerçekte Selim gibi insanlar, toplumun döngüsüne kapılmış, amaçsızca yaşayanlardan farklıdır ve toplumda fark edilirler. Selim, çok zengin olmamasına rağmen elindeki bir parça meyve veya bir fidan olsa da bunları insanlara hediye eder. İster ki, diğer insanların da etrafları, gönülleri, ruhları güzelleşsin. Cahildir, köylüdür ama gönlü, akli temizdir ve güzelliklerden yanadır. Bu yüzden anlatıcı da kurmacada Selim’in farklı yönlerini gözler önüne sererek okura hayattaki amacını, bu amaç uğruna neler yaptığını ve diğerleri tarafından algılanışını sorguladır.

SONUÇ

Bu tezde, Necati Cumalı'nın Susuz Yaz adlı yapıtında Susuz Yaz, Öç, Kaatil ve Selim'i Anarım adlı öyküler anlatıcının tutumu açısından incelenmiştir. Bu öykülerde yapılan toplumsal düzen eleştirisinin anlatıcının tutumu açısından önemi araştırılmıştır.

Adı verilen bu öyküler incelendiğinde, Susuz Yaz adlı öyküde sömürü düzeninin, güç kavramının, adalet olgusunun ve kadına bakışın, Öç adlı öyküde toplumsal normların düzeni etkileyişinin, Kaatil adlı öyküde ise vicdanın, güçlü ve güçsüz arasındaki çatışmanın düzene etkisinin eleştirildiği anlaşılmıştır. Anlatıcı, bu toplumsal eleştirileri yaparken tasarladığı figürler aracılığıyla Anadolu gerçekliklerine de değinmiştir. Susuz Yaz, Öç ve Kaatil adlı öykülerin anlatısında üçüncü şahıs, Selim'i Anarım adlı öyküde ise birinci tekil şahıs görevi gören anlatıcı, kurmacada oluşturduğu karakterler, zaman, uzam ve olaylarla okurun düşünmesini sağlamıştır. Bunu yaparken, nesnel, yargısız ve tarafsız bir tutum sergilemiş olsa da okurun Hasan Kocabaş'a, Gülsüm Kadın'a veya Abdi'yi katil edenlere olumsuz gözle bakmasını, Selim'i ise sevmesini sağlamıştır.

İşlenen tüm öykülerde toplumsal çarpıklıklar ele alınırken Selim'i Anarım adlı öyküde toplumda olması gereken, doğru insan tipi verilmiştir. Böylelikle, anlatıcı bu tezatlığı oluşturarak okurun kendini iki kutup arasında sorgulayarak ders çıkarmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

KIRAN, Ayşe ve Zeynel KIRAN. Yazınsal Okuma Süreçleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010.

SUÇKOV, Boris, Gerçekliğin Tarihi. İstanbul: Doruk Yayınları, 2009.

CUMALI, Necati. Susuz Yaz. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2009.